

rodni podlagi. Ljudje, ki hočejo nemščino, menijo, da se učijo učenci vsi za višji šole. Nihče ne bo tirjal, da naj se vsi učenci zavolj nekterih nemško učé... K temu poduku bi bilo treba primerne domače knjige.

G. Jerše meni, da to je težavna reč; začeti bi bilo treba že pri pripravniki, in naj bi se prosila kmetijska družba, da smejo tudi pripravniki na njen vrt hoditi. (Se sprejme.)

III. reč je „učiteljska plača“, kako naj bi se stalno zboljšala? Govoril je:

G. Močnik. Pojasnoval je, da se je v šolstvu, odkar se je začelo, vse spremenilo, vse zboljšalo; samo plača je slaba ostala. Nobeno rokodelstvo ni tako slabo plačevano kakor učenje. Nova šolska postava je to pa to preuredila, samo plače ne. Prosimo! Mogoče, da bomo uslišani... Ko bi učitelj ne bil več „mežnar“, naj pobere šila in kopita, pa gre! Po takem vvodu popraša govornik svoje tovarše: „Ali hočemo še mežnarji biti?“ Odgovor: „Nočemo.“

G. Močnik je rekel učiteljem, da potem, ko ne bodo več mežnarji, to je, za mežnarijo odgovorni, ker mežnarsko službo po večih farah hlapec opravlja, ne bodo imeli čisto nič pravic do tega, kar je z mežnarijo sklenjenega. Kjer pa mežnarjevi in organistovi dohodki niso izločeni, ondi se bo določilo, koliko gré organistu, ker učitelji so radi orglavci, le to želijo, da bi jim to ne bilo v učiteljsko plačo šteto, a da bi bil to njih pribojšek; učitelji pa niso rekli, da nočejo orglavci biti.

Nato vstane šum in na Močnikov svet se seja pretrga za nekaj minut, da bi se dogovorili.

Ko se razgovor povzame, nasvetuje g. Kuhar, naj se mežnarija loči od učiteljstva, in kar je mežnarija nesla, naj se po drugi poti dobiva. Plača naj bode 300, 350 in 400 gold., in vsacih 10 let 50 gold. dodatka, v glavnih šolah pa naj bi bili vsi učitelji enako s 400 gold. plačani in vsacih 5 let naj bi imeli 50 gold. poboljška. (Sprejeto.)

G. Adamič pa gre še dalje in reče: Orglanje in pa mežnarija od učiteljstva narazen! (Tudi to jim je prav.)

Močnikov svet je: Naj se to po ločenju v principu vsakemu na voljo pustí, da sam s cerkvenim predništvom vravná. (Tudi sprejeto.)

G. Močnik poslednjič svetuje, da vse priklade in datve naj nehajo, naj se razpiše „šolski davek“, in od dežele ali vlade naj bodo učitelji plačevani. (Zadovoljnost.)

Kaj k temu poreče narodna in vestna samostojnost, ako učitelji postanejo s tem uradniki, se vé, to je drugo vprašanje.

Nadaljne obravnave so se sukale o tem, po koliko plačila bi radi imeli iz deželne ali državne denarnice, in določili so pomočnikom po 300 gld. na leto, potem pa po 50 gl. po stopnjah višej, in po kmetih na 10, po mestih pa na 5 lét po 50 gl. zvišanja v plači. (Znano je pa, da mnogi učitelji zdaj bolje izhajajo.)

Slovenske učilnice.

Govor gosp. Raič-a v taboru v Žavcu 6. dne t. m.

Hladna bistrica se dobiva pri curku, prava neskvarjena kapljica sladkega vinca pri onem, ki ga je pridelal, — kdor pa bi se rad nasrkal čiste modrosti, pojdi k modrijanu, da te je naučí; take posamne učitelje so imeli zlasti Grki in pa tudi drugi poznejši narodi in še v sedanjosti se jih nahaja; vendar razun teh modrijanov pojedincev ustrojene so učilnice javne in zasobne. Otrok v svoji nežni dōbi sicer ne hlepí in ne

išče velike modrosti, nego samo početni, vsakterniku potrebni poduk, in še le na podlogi tega more si širiti vednostni krog.

Kaka naloga je tedaj početnim ali ljudskim učilnicam?

Odgovor je povse lehek in jasen.

Ljudske učilnice imajo nalogo, da se selski otrok v njih naučí brati z razumom, toliko potle pisati in računati, da si vé porazumljati najpotrebnejše domače reči, na pr. izdatke, dohodke, da more primerne in potrebne knjige razumeti v svojem jeziku in kak časniki prebirati, da se nekoliko naučí umnega gospodarstva v poljedelstvu, vinoreji, sadjereji itd., črtice iz domačega zemljepisa in zgodovine. Dalje ne sega področje ljudske učilnice. Kdor želi še bliže se sprijazniti z modricami, treba mu je polukniti v rečnico ali gimnazijo (učiteljišča imajo namen vzgajati učnike za ljudske učilnice), kjer se obširnejše in globše razklada krščanski nauk, prirodopisne in prirodoslovne reči, nekaj modroslovja, grški in latinski jezik in slovstvo ter vsa njegova krasota, točnejše razlaganje domačega jezika in še drugih. One ste most v vseučilišče. Kdor misli postati duhovnik, pravnik, vračnik, na učitelj, treba mu je prej učiti se omenjenih predmetov, da potem še le si pridobi stročni znanosti. Učilnice tedaj človeku um razvijajo in bistrijo, ter pameti razne znanosti vcepljajo. Odtod njih neizrečena vrednost, ako so dobro in primerno ustrojene; odtod je jasno, da imajo neko čarobno moč, prikrojeno vsemogočnost na pojedince in cele narode. Učilnice rodijo mnogo sreče in blagosti, a še več nesreče, ako zablodijo na krive pote. Arkimed je rekel: dajte mi stalo, kamor naslonim svoje orodje, i zemljo vzdignem. Jaz pa velim: dajte mi učilnice v oblast, in s celim dušnim svetom bodem gibal.

Sedaj pa stavljam pitanje (vprašanje): je li so učilnice na Slovenskem temu blagemu namenu zadostovale ali ne?

Glasno odgovarjam: nikakor. Kar je ima vlada v rokah okoli 90—100 let, bil jim je pri nas prvi in edini namen, Slovence potujiti, in o tem so res mnogo dosegle, kajti vse, kar je imelo ž njimi oblast, puhalo je več ali menj v nemčevalno tikev; davali so nam čisto nemške in ponemčene učitelje, ravno tako knjige, na priliko, šprahlehre itd. — za razvitek domačega jezika pa ničesa ni skrbel, nihče za-nj maral, pisalo se le kurent in latajn, slovenski pa ne, še nemški katekizem so nam vcepljali z brezovico in leskovicco, zato ne izjemljemo tudi nemčevalnih duhovnikov, katerih se še sedaj nahaja nekoliko, ali celó malo. Ako bi priplaval angel iz nebes in hotel trditi, ko je tako ravnanje dobro bilo, jaz bi na ves glas povedal, to je laž, vse skupaj ni bilo piškovega oreha vredno in še sedaj malo veljá, ker še deca skoro polovico zatega časa potratí z nemščino, ktere se celó ne naučí.

To je nevarna kukavica, ktera se mora odpraviti, to je škodljivo dračje, ki se mora izpleti.

Še hujše so se obnašale srednje učilnice; ondi do 1850. leta nisi slišal slovenske besede, od one dobe se sloko uči slovenščina kakor predmet, dalje pa mi več in ravno to je dalo priliko, da so skoro same Nemce in druge Neslovence postavljali na naše gimnazije in pozneje vpeljane realke, ki so nas zasmehovali, psovali, zaničevali, preganjali, katerim je dana bila moč ter so lepo plačo vlekli, našince pa so razposlali križem svetá. Še sedaj ni inači; cela truma jih je, ki ne znajo našega jezika in skrbí nimajo, da bi ga znali, pa vendar ne vežejo culic.

Vse take prikazni imajo prežalostne nasledke za nas. Da smo imeli prave in primerne učilnice, gotovo bi bili z omiko in blagostanjem ondi, kjer Čehi ali kter

drug omikan narod, sedaj pa čutimo težino krivih urejenih zavodov, kamor v dušnem, tamo v tvarnem oziru. Kaj je krivo, kaj?

Učilnice napačno osnovane.

Politične stvari.

Taktika nemških liberalcev.

Ako prebiramo „Presso“ staro in novo, „Fremdenblatt“ stari in novi itd., gnjusiti se mora res vsacemu poštemu človeku, ako vidi, kako pometajo ti pisarji z vsem, kar ne trobi v njih rog, in kake priimke dajejo narodom, ki niso tako „srečni“, da bi bili ž njimi enake krvi. „Reform“, na katero se zato radi sklicujemo, ker ni list slovansk, tedaj se mu ne more očitati enostranost, v enem poslednjih svojih listov pretresa postopanje (taktiko) tako imenovanih nemških liberalcev tako-le:

„Nemški liberalci, katerim so nemški listi po decembrovi ustavi nadeli ime „decembrovci“, se tako vedejo, kakor da so oni edini, ki se poganjajo za svobodo; oni vse, ki so zoper decembrovo ustavo, sumničijo, da so nasprotniki ustavnega načela in ustavne svobode, ter jih imenujejo mračnjake in ultramontance. Vse to je znano; al sedaj ni več truda vredno zavračati njihove puhle ošabnosti in predrznosti. Res je sicer da je še mnogo bedakov, ki mislijo, da so oni, ki najbolj vpijejo o svobodi, tudi pravi apostoli zveličanske svobode; vendar pa dan za dnevom raste število izobražencev, ki spoznajo, da bi se bile vse svoboščine, ki jih sedaj imamo, dale doseči tudi brez tega, da se je raztrgalo cesarstvo; oni so prepričani, da se ta svoboda more v življenje vpeljati še le s tem, če se avstrijska država osnuje tako, kakor zahtevajo naravne in zgodovinske razmere njenih narodov.“

Posebni značaj svobode liberalcev se zlasti kaže v tem, kako ta manjšina govori z vlado in z večino avstrijskih prebivalcev. — Za-se zahtevajo vse, kar jim je všeč, rekoč, da je to njihova pravica, toraj vladi dolžnost, da jim spolni vse želje, in to tem več, ker so prav oni bili, ki so jo povzdignili in jo vzdržujejo; da so prav oni tudi tisti, ki jo lahko pahnejo s prestola in jo bodo tudi pahnili, ako se izneveri njihovim načelom, ako se brani, ustrezati njihovim tirjatvam. — Avstrijskim narodom pa ti decembrovci govoré kakor nekdanji februarjevci tako-le: „Privolili smo vam že to in to, hočemo vam dati še to; več vam pa nikakor ne moremo dati, kajti država mora biti uravnana po naši vseči, ona mora imeti naš značaj.“ — Da bi druge stranke, drugi narodi imeli tudi kakove pravice, to pa je proti aristokratski-gospodovalni misli liberalcev! Po njihovi domišljavi drugi narodi nimajo nobenih pravic, temuč veseli morajo biti, ako jih trpé v državi, vse toraj, kar jim dovolijo, je milost, in sicer ne cesarjeva ali vladina, ampak milost liberalnih decembrovcev. Ti se namreč sploh vedejo tako, kakor da se vse mora goditi po njihovi trmi, po njihovi milosti; da, še tako daleč so v svoji slepoti zabredli, da se drznejo trditi, da so prav oni bili, ki so popolnoma prostovoljno privolili poravnavo z Magjari, to pa le zarad tega, da so blagemu magjarskemu narodu skazali posebno milost; s tem pa da so rog svojih milosti že izpraznili tako, da se ničesa več nimajo nadjati drugi narodi.

Ti decembrovci, kateri se, kadar so posebno dobre volje, imenujejo „demokrate“, razglajajo, kadar divjajo zoper fevdalce, svobodo vsem ljudem, da, še celó o bratovstvu puhlo govoré. Posebno radi zasramujejo tako imenovano modro (plavo) kri plemenitašev in se ustav-

ljajo domišljaji, da so aristokrati zgneteni iz posebnega testá. Drugim narodom nasproti pa za-se zahtevajo iste predpravitve; tem národom dan na dan razžaljivo trobijo na uhó: „Vi ste nižega plemena, nego mi; vi niste sposobni za omiko, vi nimate tako blage krvi, vi niste tako nežnih možganov, kakor mi; zato smo mi poklicani, da gospodujemo, vi se morate dati nam voditi, če tega nočete, bomo vas gnali.“

Mimo lastne hvale, ki smrdi po starem pregovoru, bahajo se ti decembrovci prav radi tudi s tujo hvalo, s hvalo nemških bratov, ki obiskujejo Dunaj, s hvalo tujih časnikov. V tem oziru so pa kmalu ošabni, kmalu puhlo ponižni. Na eni strani sami sebe hvalijo bolj, kakor jih hvalijo tuji, na eni strani pa beračijo za tujo hvalo, roke poljubujejo tujcem za vsako hvalno znamenje in dotične časnikarske članke obešajo za zrcalo. Kar sploh tiče tujo sodbo o Avstriji, znana je resnica, da tujci ne poznajo posebnih avstrijskih razmer in si tudi ne prizadevajo spoznavati jih. Oni sodijo o Avstriji, kakor o drugih državah, navadno osnovanih. Na Francoskem in Pruskem, na pr. gré pri vsakem političnem gibanju le za več ali manj svobode; čem več svobode, tem bolj je, se ve da, zadovoljna večina; po tem načelu tuji časnikarji merijo tudi Avstrijo, in niso mogli umeti, zakaj niso Magjari hoteli sprejeti februar-ske ustave, sedaj pa ne morejo umeti, zakaj se Čehi, Poljaki in Slovenci upirajo decemb. ustavi. Toda to na stran pustivši treba je opomniti sleparije, ki se godé s članki tujih časnikov. Ti članki mnogokrat niso tuji, ampak pisani so na Dunaji ali iz Dunaja naročeni ali navdihnjeni, in se potem lahkovernim domačim bralcem navajajo za pričalo, kako se tuji svet čudi neizmernemu našemu napredovanju in našim napredovalcem.

Ti liberalci so, ko so še februarci bili, prav tako zaničevali in zasramovali magjarske zahteve, kakor sedaj zaničujejo česke, slovenske in poljske. Tudi takrat so od ministerstva zahtevali neprijenljivost in strogo ostrost, in bilo jim je prav všeč, da se Magjari brzda z obsodnim stanom. Sedaj pa so ti decembrovci Magjarom ne le jako prijenljivi, temuč še celó hlapčevsko služni, ali pa saj trdijo, da mimo njih so bili in so opravičeni tudi Magjari. Čehom pa sramotivno zdaj očitajo, da niso to, kar so Magjari. Kako se hočete v isto vrsto staviti z Magjari — ti decembrovci pravijo Čehom, — ali ne veste, da so Magjari ves drug narod, kakor vi; Magjari niso nikoli nič prijenjali, oni nikoli niso storili nobene koncesije, oni so bili strogo opozicijski, nepremakljivo stanovitni; vi pa?! — No, dobro, Čehi si tega ne bodo dali ponavljati. Umeli so vas prvokrat. Jasno je, da je strah glave zmešal liberalcem, sicer ne bi Čehom mogli Magjarov staviti na izgled. Liberalci se bojé svojega pogina. V silni nevarnosti se pa človek poprime celó slamnate bilke. Velik strah človeka dela tudi divjega in krutega. Tudi to se kaže pri ljudéh te baže. Kako se veselé, če smejo misliti, da ta ali oni njihov nasprotnik dobí znamenje najviše nezadovoljnosti; s kako očitno zadovoljnostjo naznanjajo strašno ostre obsodbe českých vrednikov, kako ministerstvo silijo še do večje ostrosti!“

Kdor prebira na čelu tega sestavka zapisane časnike, naj reče, če more, da ni tako?

Slovensko slovstvo.

* Zakonov (postav) in ukazov za Kranjsko 2. zvezek je prišel na svetlo, kakor smo zadnjič povedali. Obsega na 320 straneh v slovenskem in nemškem jeziku: Zakon za skladne ceste; postavo zastran uvrstovanja cest; dodatek k zakonu za skladne ceste; poselski red; postavo, kako je polja va-